

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У даній статті розглядаються теоретичні аспекти структурних компонентів готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи. Здійснюється аналіз літератури, що розкриває зміст поняття "готовність". Представлено погляди науковців щодо структурних компонентів готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний та здоров'язбережувальний. Висвітлено знання та вміння майбутнього педагога при створенні здоров'язбережувального середовища в початковій школі.

Ключові слова: *готовність, здоров'язбережувальне середовище, мотиви, мотиваційно-ціннісний компонент, когнітивний компонент, діяльнісний компонент, рефлексивний компонент та здоров'язбережувальний компонент.*

Постановка проблеми. Для створення в початковій школі необхідний вчитель, який готовий буде здійснювати здоров'язбережувальну діяльність як теоретично, так і практично. Особливість підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи обумовлена тим, що суспільство завжди було небайдуже до здоров'я підростаючого покоління. Озираючись на досвід минулого, можна стверджувати, що культура фізичного та психічного здоров'я, житла, гігієна харчування, організація заходів з попередження захворювань, є основою створення здоров'язбережувального середовища.

Перебудова української освіти привела до незначних змін в організації навчального процесу, в напрямку збереження здоров'я дітей молодшого шкільного віку. У змісті шкільної освіти немає спеціального напрямку, що дозволяє сформулювати світогляд, орієнтований на здоров'я, існує недостатня підготовка школярів до ведення здорового способу життя.

Однією з найважливіших задач В. Бобнєв вважає професійну підготовку вчителя та створення умов для такої побудови навчання, яке сприяє максимальному розвитку закладених природою здібностей дитини до певних видів діяльності, виховує прагнення до творчого пошуку, бажанням створювати з дітьми і для дітей потрібні та корисні форми роботи. Необхідно залучити учнів в різноманітну діяльність, тому що задатки поза діяльністю розвиватися не можуть [1, с. 74]. Ефективність та якість підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі визначається тим, наскільки випускник відповідає сучасним вимогам, який рівень його професійної готовності до педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз педагогічної та психологічної літератури засвідчив, що проблему готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності досліджували як українські так і російські вчені: О. Абдуліна, Ю. Алферов, Б. Ананєв, Р. Асадулліна, Л. Ахмедзянова, С. Будаков, Л. Виготський, К. Дурай-Новакова, Б. Долинський, М. Дедловська, М. Дяченко, В. Зайцева, І. Зязюн, Л. Кандибович, Н. Кічук, О. Крюкава, Г. Костюк, Ю. Кулюткіна, Н. Кузьміна, А. Леонтьєв, А. Линенко, О. Мороз, В. Мясичев, Г. Нагорна, Н. Сергєєв, В. Сластьонін, В. Шадрикова, Е. Шиянов, О. Щербаков та інші. У своїх роботах науковці-психологи розглядають "готовність до педагогічної діяльності" як особистісне утворення, що включає психічні, мотиваційні та характерологічні особливості людини, а педагоги виокремлюють у ній різні компоненти.

Мета дослідження – виокремлення шляхом аналізу психолого-педагогічних наукових джерел структурних компонентів готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попри всі наукові дослідження проблема готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища на сьогодні є актуальною та недостатньо охарактеризованою у психолого-педагогічній літературі. У наукових дослідженнях дана проблема представлена такими поняттями, як "готовність", "професійна готовність" та "готовність до педагогічної діяльності". Всі вони характеризуються спільністю і разом з тим несуть за собою різні смислові навантаження.

Грунтовне наукове дослідження дало можливість визначити велику кількість понять "готовність":

– психологічний стан, налаштованість, що включає в себе переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові й інтелектуальні якості, знання, навички, уміння, установки, націлені на певну поведінку у виконанні певних завдань (М. Дяченко, Л. Кандилович) [9, с. 419];

– цілісна система стійких, інтегративних особистісних утворень (якостей), що є індивідуальними для кожного випускника вищого навчального закладу ієрархічними особливостями і дозволяє йому забезпечити у процесі професійної діяльності взаємодію з дітьми та їхніми батьками (Т. Жаровцева) [5, с. 34];

– спрямованість особистості, що передбачає потреби, переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, вольові й інтелектуальні якості, знання, уміння й установки на певну поведінку в незвичних умовах" (С. Кубіцький) [7, с. 17];

– внутрішній стан особистості, що представляє собою певну цілісність, яка є ознакою професійної кваліфікації та результатом цілеспрямованої підготовки (М. Дедловська) [3, с. 237].

Узагальнюючи поняття "готовність" дослідники розглядають його як феномен, певний стан, систему, якість особистості та інше. На їхню думку "готовність" формується та розвивається в результаті досвіду особистості та підготовки до професійної діяльності.

Актуальним у контексті досліджуваної нами проблеми є визначення структури готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи.

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що не існує чітко визначених структурних компонентів готовності майбутнього вчителя. Так В. Філанковський виділяє мотиваційний, теоретичний, творчий та практичний компоненти. Дослідники Л. Чернігова та Е. Саф'янець звертають увагу на такі компоненти як: мотиваційний, когнітивний, особистісний. Відома російська дослідниця К. Дурай-Новакова виділяє мотиваційний, емоційно-вольовий, орієнтаційно-пізнавально-оціночний, операційно-дійовий, настаново-поведінковий компоненти. У наукових дослідженнях М. Дяченка та Л. Кандилович знайшли відображення такі компоненти: мотиваційний, орієнтовний, операційний, вольовий, оцінний. Дещо іншу структуру пропонує Р. Лучечко та передбачає такі компоненти: мотиваційний, психологічний і професійний.

Дослідивши погляди вчених щодо складових компонентів готовності майбутнього вчителя, можна узагальнити, що в даній готовності наявна мотивація, знання та практичне виконання діяльності. З огляду на вказане, в нашому дослідженні буде виокремлено такі структурні компоненти готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний та здоров'язбережувальний.

Головним у формуванні готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища вступає мотиваційно-ціннісний компонент.

Важливим у формуванні готовності майбутнього вчителя Ю. Бабанський виділяє розуміння студентами важливості знань про здоровий спосіб життя та використання їх на практиці. На думку вченого успіх у педагогічній діяльності залежить від бажання, цікавості до роботи, прагнення, тобто від існування позитивних мотивів. Більш ширше мотиваційно-ціннісний компонент досліджує О. Комар, на її думку вивчення потреб, мотивів та інтересів особистості є важливим при підготовці майбутнього вчителя початкової школи. Потреби людини, як зауважує вчена, це те, без чого не можна обійтися та ті умови, які забезпечують існування та самозбереження людини [6, с. 89].

Таким чином, на основі проведеного аналізу наукових досліджень приходимо висновку, що мотиваційно-ціннісний компонент характеризується системою відносин майбутніх вчителів до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи, а саме: інтерес до здоров'язбережувальної діяльності; бажання володіти новими здоров'язбережувальними технологіями та досягати успіху у їх засвоєнні; вміння формувати власну мотивацію та мотивацію молодшого школяра щодо ведення здорового способу життя; впевненість у власній психолого-педагогічній готовності до його проектування.

На даному етапі, важливо щоб студенти усвідомили для чого їм потрібно вивчати дані матеріали, що саме доведеться засвоїти та вміння визначати основну мету майбутньої роботи.

Наступним компонентом у структурі готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи, ми виокремлюємо когнітивний.

Розкриваючи суть когнітивного компоненту О. Омельченко зазначає, що побудова здоров'язбережувального процесу, вимагає від учителя теоретичної готовності, тобто достатнього рівня засвоєння професійних знань. Це обумовлює фахову мобільність педагога, що виявляється в його здатності орієнтуватися у соціально-педагогічних ситуаціях, адекватно розв'язувати педагогічні задачі. На думку дослідниці, майбутній вчитель перш за все має оволодіти знаннями про: сутність людини та її здоров'я, індивідуальні особливості здоров'я, віковий розвиток дитини, основи формування здорового способу життя та безпеки життєдіяльності [8, с. 95].

На нашу думку основу когнітивного компоненту готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи складають знання про: психолого-фізіологічні особливості дітей віком від 6 до 9 років; "здоров'язбережувальне середовище" та шляхи його створення в початковій школі; оволодіння систематичними практичними уміннями та навичками, які забезпечують збереження та зміцнення здоров'я учнів; оздоровчі системи та методики організації здоров'язбережувальної діяльності для учнів початкової школи.

Важливим у структурі готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища є діяльнісний компонент.

Досліджуючи питання формування здоров'язбережувальної компетентності студентів український дослідник Д. Воронін також виділяє діяльнісний компонент та розкриває його як готовність майбутніх вчителів до пропаганди здорового способу життя серед близьких та друзів. Тобто введення у повсякденне життя студентів елементів здорового способу життя. Вчений наголошує, що ЗСЖ може бути моноелементним (один елемент) та поліелементним (декілька елементів) [2, с. 108].

Діяльнісний компонент готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи полягає у вмінні ставити перед собою певні цілі і задачі на різних етапах створення здоров'язбережувального середовища в початковій школі; підбирати засоби та способи для здоров'язбережувальної діяльності; застосовувати традиційні та нетрадиційні методи оздоровлення; зацікавлювати дитячий колектив новим, що сприяє покращенню настрою та збільшенню рухової активності; проводити моніторинг здоров'я по фізичному, психічному, моральному та духовному розвитку учнів.

Отже, зазначений вище компонент до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи потребує із сторони майбутнього вчителя реальних дій та вчинків, які будуть направлені на зміцнення та збереження здоров'я учнів початкової школи.

Рефлексивний компонент готовності майбутнього вчителя досліджували А. Карпова, В. Метасева, І. Зимня та інші. На думку науковців рефлексія – це психічне "метаутворення" та "метакомпетентність" педагога, виходячи з цього рефлексивні вміння – це "метавміння", що поєднуються із педагогічними вміннями вчителя.

Відомий український дослідник Б. Долинський у своєму науковому дослідженні, також вважає рефлексивний компонент важливим у готовності майбутнього вчителя початкових класів. Тому що, саме за допомогою нього майбутні вчителі правильно оцінюють свою діяльність щодо формування здоров'язбережувальних навичок та вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності, виявляють причини виникнення перешкод у здоров'язбережувальній діяльності та оцінюють результати [4].

Узагальнивши та систематизувавши наукові пошуки дослідників з даного питання, ми вважаємо що рефлексивний компонент у процесі готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи допомагає не лише корегувати майбутні цілі, але і шляхи їх досягнення. Тобто можливість самостійно себе оцінювати та аналізувати свою діяльність. На нашу думку, представлений компонент характеризується такими вміннями: саморозвиватися у напрямку створення здоров'язбережувального середовища в початковій школі; проводити моніторинг власного здоров'я та школярів; проводити самоаналіз та давати самооцінку щодо здоров'язбережувальної діяльності.

Ще один не менш важливий, на нашу думку, компонент готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи являється здоров'язбережувальний.

Конструктивним для нашого дослідження є ідея Б. Долинського, який визначає здоров'язбережувальний компонент як набуття майбутніми педагогами валеологічних знань, дотримання режиму навчання та відпочинку, правил харчування, особистої гігієни, сформованість потреби у виконанні фізичних вправ, які забезпечують оптимальний руховий режим, а також усвідомлення шкідливості вживання наркотиків, алкоголю, тютюну тощо. На думку українського науковця даний компонент передбачає: створення психологічної атмосфери в класі, яке сприяє збереженню всіх складових здоров'я, організацію діяльності, яка направлена на розвиток фізичних якостей, умінь та навичок учнів початкових класів [4, с. 198].

На основі теоретичного аналізу наукових досліджень, ми приходимо до висновку, що для формування готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи необхідно у структуру внести здоров'язбережувальний компонент, який визначається нами через формування таких знань і умінь: стежити за власним здоров'ям та здоров'ям молодших школярів; вміти у навчальній роботі вибирати та використовувати різноманітні засоби та методи, які збережуть та покращать здоров'я учасникам навчального процесу; знати та вміти використовувати валеологічні знання на практиці; вміти користуватися здоров'язбережувальними технологіями в навчальному процесі, що допоможе при створенні здоров'язбережувального середовища.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, до структурних компонентів готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи віднесено мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний та здоров'язбережувальний. Мотиваційно-ціннісний компонент розглядається як система відносин (інтерес, бажання, вміння формувати мотивацію) майбутніх учителів до створення здоров'язбережувального середовища. Когнітивний компонент відображає знання майбутніх вчителів про особливості розвитку молодших школярів, про методи і засоби спрямовані на покращення та збереження здоров'я учнів. Діяльнісний компонент характеризується діями та вчинками майбутнього педагога, які будуть направлені на створення здоров'язбережувального середовища в школі першого ступеня. Рефлексивний компонент віддзеркалює саморозвиток та самоаналіз здоров'язбережувальної діяльності майбутнього педагога. Здоров'язбережувальний компонент допомагає оцінити здоров'язбережувальні знання та вміння студентів, які спрямовані на збереження здоров'я молодших школярів.

Подальші наші дослідження будуть направлені на виокремлення рівнів готовності майбутнього вчителя до створення здоров'язберезувального середовища початкової школи.

Використані джерела

1. Бобнев В.В. Внеклассные формы работы по физическому воспитанию в начальных классах: методическое пособие для учителей начальных классов / В.В. Бобнев. – Барнаул, 2005. – 83 с.
2. Воронін Д.Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання: дис. канд. пед. наук: 13.00.07 / Воронін Дмитро Євгенович – Херсон, 2006. – 221 с.
3. Дедловская М.В. Подготовка учителя начальных классов к формированию здорового образа жизни школьников средствами физической культуры / М.В. Дедловская, Г.А. Калачев. // Мир науки, культуры, образования. – 2009. – №4. – С. 236–239.
4. Джури́нський Б.Т. Компоненти підготовленості до здоров'язберезувальної професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури / Борис Тимофійович Джури́нський. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2012. – № 5.
5. Жаровцева Т.Г. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з неблагополучними сім'ями: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / Т.Г. Жаровцева. – Одеса, 2007. – 44 с.
6. Комар О.А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології: дис. доктора пед. наук: 13.00.04 / Комар Ольга Анатоліївна. – Умань, 2011. – 154 с.
7. Куби́цький С.О. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / С.О. Куби́цький. – Київ, 2001. – 20 с.
8. Омельченко О.В. Характеристика моделі здоров'язберігаючої професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів /О.В. Омельченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. – Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2007. – № 2. – С. 94-97.
9. Янкевич С. М. Теоретичний аналіз психологічної готовності до професійної діяльності. / С.М. Янкевич // Збірник наукових праць інституту психології імені Г. С. Костюка. – НАПНУ. – Київ, 2012. – Т. 14. – Ч. 2. – С. 417-426.

Osadchenko T.

STRUCTURAL COMPONENTS OF FUTURE TEACHER'S READINESS FOR CREATING OF HEALTH SAVING ENVIRONMENT IN THE PRIMARY SCHOOL

This article discusses the theoretical aspects of the structural components of future teacher's readiness for creating of health-saving environment in primary school. Definitions of the concepts "professional training of a future elementary school teacher is a systematic pedagogical process with the aim to master general pedagogical and methodological knowledge and skills by a future teacher, using of which will form professional qualities of a modern teacher of a school of the 1st level" and "training of a future elementary school teacher to create health protecting environment is a purposeful process which is a part of his professional training and is carried out in order to form readiness of an elementary school teacher to create conditions that provide protection and strengthening of the student's health and use of health protecting technologies' are provided". The conducted analysis of literature reveals the concept of "readiness". Views of scientists on the structural components of readiness for educational activities are presented. The structural components of future teacher's readiness for creating of health – saving environment in primary school are described: motivationally significant, cognitive, active, reflective and health-saving. Knowledge and skills of future teachers in creating of health-saving environment in primary school are cleared up.

Key words: *readiness, health-saving environment, motivation, motivationally significant component, cognitive component, active component, reflective component and health-saving component.*

Стаття надійшла до редакції 15.01.2015